

УДК 37.015.3:37.013.83(-055.52)

DOI <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2019-2-88-94>

Тамара Котирло,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3256-5749>

м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА БАТЬКІВ І ЧЛЕНІВ РОДИН У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація.

У статті розглянуто такий вид суспільної діяльності як соціальна робота, що покликана виконувати низку надзвичайно важливих завдань, серед яких основними є покращення соціального самопочуття людини. Висвітлено принципи педагогічної просвіти батьків. Виділено й охарактеризовано рівні готовності батьків, членів родин до здобуття неформальної педагогічної освіти (низький, середній і високий) шляхом аналізу проведених бесід та анкетувань. Висвітлено інформацію щодо проведених семінарів для батьків і членів родин у закладі дошкільної освіти № 398 м. Києва та форм взаємодії з

батьками і членами родин (індивідуальних, групових і масових), що використовуються педагогічним колективом та директором у соціально-педагогічній роботі.

Ключові слова: соціально-педагогічна підтримка; батьки; члени родин; діти; родинне виховання; педагогічна просвіта батьків; заклад дошкільної освіти.

Сьогодні у часи стрімкого економічного розвитку, що суттєво впливає на соціальну політику країни, сучасні сім'ї переживають період змін у специфіці їх формування та розвитку як соціального інституту. Сім'я є персональним середовищем життя та розвитку дітей, важливою ланкою соціального виховання підростаючого покоління.

Дедалі частіше спостерігається емоційно психологічне напруження у взаємин дітей і батьків, адже батьки не завжди вміють і можуть правильно контролювати, дозволяти чи забороняти. На зміну «батьківській владі» приходять «авторитет особистості» батьків. Діти, підростаючи, проводять більшу частину вільного часу поза родиною, а батьків не задовольняє ні характер занять, ні місце проведення часу з однолітками, ні коло друзів власної дитини. Через це відносини в родині часто загострюються і для розв'язання цієї проблеми освітній заклад має докласти максимальних зусиль під час надання родинам необхідної соціально-педагогічної підтримки.

Необхідно пам'ятати, що соціальна діяльність, як вид суспільної діяльності, покликана виконувати важливі завдання, серед яких головними є покращення соціального самопочуття людини, удосконалення умов та якості життя людини, забезпечення функціонування соціальної системи, встановлення та налагодження гармонійних зв'язків і взаємовідношень в системі «людина – світ», починаючи з гармонізації у сім'ї й поширюючись на родину, громаду, суспільство в цілому. Унаслідок цього характерним буде зниження конфліктів і покращення в усіх сферах людської життєдіяльності [1, с. 6].

Проблему сім'ї, її структури, функцій, вимоги до неї та ролі у системі держави досліджували М. Алексєєва, В. Вугрич, Т. Гринь, Р. Капралова, А. Макаренко, О. Пінт, В. Сухомлинський, М. Стельмахович та ін.

У праці «Організація педагогічної просвіти батьків в умовах сучасної школи» Т. Цуркан висвітлює такі принципи педагогічної просвіти батьків:

- гуманістичний характер відношень учителя і батьків, батьків і дитини;
- усі учасники – це рівноправні суб'єкти спільної діяльності, що базується на взаємодопомозі, повазі, співпраці, толерантності та любові;
- індивідуальний підхід (просвіта має організовуватися з врахуванням морально-психологічного клімату конкретної сім'ї);
- принцип диференціації педагогічної просвіти (є різні типи сімей, а також різні батьки, які мають різний темперамент, здібності та можливості засвоєння матеріалу, тому вчитель має диференціювати форми та методи діяльності з сім'ями);
- принцип співтворчості вчителя і батьків (важливо, щоб процес формування власної концепції сім'ї відбувався за активної допомоги та підтримки вчителя) [3, с. 185].

Останніми роками батьки дедалі частіше перекладають виховну функцію на заклади дошкільної та загальної середньої освіти, мотивуючи це тим, що вихователі та вчителі отримують за це заробітну плату. Низький рівень, а іноді й відсутність обізнаності батьків із процесом виховання дітей та їхня байдужість до проблем власної дитини, негативно впливає на розвиток молодого покоління. Таким чином, питання педагогічної освіти та культури батьків є головною проблемою нашого часу.

Дослідження проблеми виховання дитини є актуальним у наш час, тому постає питання педагогічної допомоги батькам на державному рівні. У законах України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» та «Про охорону дитинства» зазначена проблема відображена, але, на жаль, незначною мірою реалізується на практиці, про що свідчить сучасний стан родинної педагогіки.

Соціальна діяльність у сфері освіти в Україні почала формуватися у 1980–90-ті рр. – етап соціальних, політичних, економічних, соціально-культурних змін і зрушень. Серед них

варто виокремити значні, а саме: нове державотворення, формування національних підходів до навчання та виховання особистості, розпад піонерської і комсомольської організацій; значне погіршення економічного становища громадян; неконтрольований, негативний вплив ЗМІ на свідомість громадян; поява таких соціальних хвороб, як наркоманія, жебрацтво, бродяжництво, безпритульність. Нові соціально-економічні умови життя створили передумови для соціального замовлення на нові форми та методи соціального навчання і виховання молодого покоління, соціального захисту дітей і молоді [2, с. 157].

Між Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України та закладом дошкільної освіти № 398 м. Києва укладено договір про наукову співпрацю. Мета нашої співпраці полягає в тому, щоб сприяти організації педагогічної освіти та просвіти батьків, членів родин для вагомості їхньої ролі у вихованні дітей. У зазначеному вище закладі дошкільної освіти немає соціального педагога, тому соціально-педагогічна діяльність «лягає на плечі» всього педагогічного колективу. Оскільки вихователі не мають спеціальних навичок соціально-педагогічної діяльності, то в цьому випадку ми можемо говорити про соціально-педагогічну підтримку. У своїй професійній діяльності педагогічний колектив і директор Л. Німак застосовують такі форми взаємодії з батьками та членами родин, як:

- *індивідуальні* – окремі бесіди з батькам вихованця, консультації психолога;
- *групові* – сімейні вечори, батьківські збори у вікових групах, семінари та тренінги для батьків і членів родин;
- *масові* – залучення батьків до проведення культурно-масових заходів, організованих і проведених закладом дошкільної освіти (семінар-практикум «Краса та велич української пісні та жінки», щорічний показ мод дитячою модельною агенцією «Шарм» на фестивалі творчості закладів дошкільної освіти Солом'янського району м. Києва, флешмоби, приурочені різним святковим подіям тощо).

Під час нашого дослідження ми провели анкетування для батьків і членів родин, завдяки якому нам вдалося з'ясувати, що дорослих членів родин більше хвилюють труднощі в поведінці, спілкуванні, готовності дитини до школи, а також труднощі в навчанні, гіперактивність, неврози. Маючи таку інформацію, ми провели для батьків два семінари: семінар-практикум «Визначення психологічної готовності дітей до навчання в школі» та семінар «Родинне виховання».

Ключовою терміносполукою зустрічі «Визначення психологічної готовності дітей до навчання в школі» стала психосоціальна зрілість дитини. Під час роботи цього семінару-практикуму ми з батьками та членами родин розглянули питання щодо розуміння дорослими членами родин важливості психологічної готовності дитини до навчання в школі, особливостей спілкування дитини з дорослими. Учасники семінару мали змогу ознайомитися з тестами для визначення психологічної готовності дітей до навчання. Практичним психологом, кандидатом педагогічних наук, старшим науковим співробітником відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих ПООД імені Івана Зязюна НАПН України Л. Дяченко було запропоновано рекомендації для батьків щодо підготовки дитини до школи, в яких виокремлено основні правила спілкування та поведінки батьків з дитиною.

У ході проведення семінару «Родинне виховання» було висвітлено проблему родинного виховання та організовано панельну дискусію з батьками та членами родин. Учасники семінару дійшли висновку, що саме в сім'ї беруть початок світогляд, ідейні й моральні переконання, трудові навички, ціннісні орієнтації дитини. Завдяки батькам дитина вперше долучається до рідної мови, історії та культури свого народу, традицій і звичаїв.

Необхідно зазначити, що відповідальність батьків перед собою та суспільством за виховання дітей вимагає від них ґрунтовних знань, насамперед, у галузі педагогіки і психології. І саме у співпраці із закладом дошкільної освіти, в якому дитина отримує первинну соціалізацію, батьки можуть здобути знання та вміння, що допоможуть їм у формуванні повноцінної сім'ї та вихованні дітей.

Батьки мають бути обізнаними з особливостями психічного розвитку, навчання та виховання дітей, володіти знаннями про допомогу дитині з боку родини, бути готовими співпрацювати з вихователем, закладом дошкільної освіти, об'єктивно оцінюючи результати діяльності дитини.

Недостатній рівень педагогічної компетенції батьків чинить негативний вплив на зміни в соціальному статусі дитини, але, якщо розуміння важливості адаптації дитини до нової соціальної ролі та недопустимість перебільшення вимог стосовно її успішності й поведінки стають основними критеріями підготовленості батьків до навчальної діяльності їхніх дітей, то це надає позитивний результат.

У закладі дошкільної освіти № 398 м. Києва нами також було проведено бесіди та анкетування батьків, членів родин щодо визначення рівнів їхньої готовності до здобуття неформальної педагогічної освіти (табл. 1, 2).

Таблиця 1

Результати рівня підготовленості батьків щодо здобуття неформальної педагогічної освіти

<i>Анкета «Родинне виховання»</i>	
1. З яких джерел Ви здобуваєте педагогічні знання? ☐ читаєте спеціальну педагогічну літературу ☐ радитеся з вихователями, психологами ☐ відвідуєте лекції для батьків ☐ відвідуєте батьківські університети ☐ інтернет ☐ телепередачі ☐ виховуєте без спеціальних знань	2. Чи вистачає Вам отриманих знань для виховання Вашої дитини? ☐ так ☐ ні
3. Якщо ні, то чому? ☐ знання занадто загальні ☐ надаються в незрозумілій формі ☐ недоступні та важкі в сприйнятті ☐ мало практичних рекомендацій ☐ не стосуються конкретно моєї дитини	4. Чим Ви займаєтеся зі своєю дитиною? ☐ читаєте ☐ розвиваєте логічне мислення ☐ граєтеся ☐ привчаєте до хатніх справ ☐ нічим не займаєтесь ☐ інше
5. Чи потрібна Вам допомога в питаннях контролю за дитиною вдома? ☐ так ☐ ні	6. Чи погодитесь Ви із тим, що сімейне виховання є основою протистояння агресивним проявам в поведінці дитини? ☐ так, безумовно ☐ ні ☐ не знаю

Таблиця 2

Результати рівня підготовленості батьків щодо здобуття неформальної педагогічної освіти

<i>Анкета «Досвідчені батьки-педагоги – щаслива дитина»</i>	
1. Чи цікавлять Вас додаткові знання з педагогіки та психології щодо виховання Вашої дитини? ☐ так ☐ ні	2. Які форми навчання Вам підходять найбільше? ☐ лекції ☐ семінари ☐ консультації ☐ бесіди ☐ педагогічні практикуми ☐ конференції з обміну досвідом ☐ круглі столи ☐ тренінги ☐ сімейні клуби ☐ інше _____
3. Як часто має відбуватися такий захід? ☐ 1 раз на рік ☐ 2 рази на рік ☐ інше _____	4. Яка саме тема щодо психолого-педагогічної освіти зацікавила б Вас як батьків? _____ _____

Аналізуючи отримані відповіді, ми сформуваємо точку зору щодо проблеми визначення рівнів готовності батьків, членів родин до здобуття неформальної педагогічної освіти та виділили три рівні: *низький, середній, високий*.

Для *низького* рівня характерними є слабка сформованість спеціальних знань, умінь та навичок у галузі педагогічної освіти, незацікавленість в оволодінні педагогічними знаннями, нерозуміння потреби цих знань для виховання власної дитини, відсутність відчуття почуття відповідальності перед суспільством за виховання різносторонньо розвиненої особистості.

Для *середнього* рівня характерними є достатня сформованість спеціальних педагогічних знань, практичних умінь та навичок, обізнаність у галузі педагогічної освіти, сформоване достатнє розуміння важливості оволодіння педагогічними знаннями з метою виконання батьківських обов'язків.

Високий рівень передбачає ґрунтовні педагогічні знання, практичні уміння та навички, завдяки яким можна вільно виконувати батьківські виховні обов'язки на високому рівні, сформовано повне розуміння важливості сімейного виховання, чітке усвідомлення відповідальності за всебічний розвиток власної дитини (табл. 3).

Таблиця 3

Кількісні результати нашого опитування висвітлено

Рівень готовності батьків до педагогізації	Кількість, у %
Низький	32,4
Середній	55,4
Високий	12,2

Необхідно також зазначити, що понад 90 % батьків і членів родин зацікавлені в отриманні додаткової інформації щодо педагогічної освіти і лише 63,4 % готові до саморозвитку в галузі педагогічної освіти з метою повноцінного виховання дітей. Батьки, які мають вищу освіту, є більш зацікавленими в отриманні неформальної педагогічної освіти та мають чітко сформовані освітні інтереси та потреби.

Перешкодами для повноцінного виховання дітей у сім'ї, на думку дорослих членів родин, є відсутність часу, їхня непередготовленість із педагогічних питань, нерозуміння важливості виховання дітей родиною, матеріальні проблеми сім'ї. Погіршення економічного становища значної кількості родин, високий відсоток розлучень, відсутність самодисципліни у батьків, відсутність порозуміння між поколіннями, а також низька культура суспільного життя в нашій країні негативно впливають на головну функцію родини – виховання дитини. Лише чітко розуміючи, що саме сім'я має найбільший вплив на дитину і значно соціалізує її особистість, трудовий, моральний, естетичний, розумовий розвиток, забезпечує спадковість народних традицій, ми зможемо забезпечити щасливе майбутнє підростаючого покоління.

Таким чином, можна сказати, що такі чинники, як зайнятість батьків, матеріальне становище сім'ї, побутові умови, вік та освіта батьків, їхні світоглядні позиції, загальна та педагогічна культура значно впливають на виховання підростаючого покоління. Недостатність відповідних педагогічних знань у значній кількості дорослих членів сімей, невміння (чи небажання) деяких батьків пізнати власну дитину, її вікові та індивідуальні особливості, негативно позначаються на її розвитку, а також формуванні ціннісних орієнтацій. З огляду на це, неможливо не рахуватися з тим, що сучасна педагогічна освіта та просвіта сім'ї, на нашу думку, повинна мати масовий характер і реалізуватися через підтримку держави, створення центрів освіти батьків та членів родин та, разом з тим, потребує науково-методичного й організаційного оновлення, спрямованого на гуманізацію взаємовідношень батьків і дітей на спільних засадах діяльності.

Використані літературні джерела

1. Осетрова О.О. Перспективи розвитку соціальної роботи в сучасних реаліях України / О.О. Осетрова // Соціальна робота в Україні: основні напрями, проблеми та перспективи розвитку:

матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (28 квіт. 2016 р.). Дніпропетровськ : ДНУ, 2016. 147 с. URL: <http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/confdocs/2016/9.pdf>.

2. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. / Л.Т. Тюття, І.Б. Іванова. 2-ге вид., перероб і доп. Київ : Знання, 2008. 574 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/426234.pdf.

3. Цуркан Т.Г. Організація педагогічної просвіти батьків в умовах сучасної школи / Т.Г. Цуркан // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. Київ, 2014. Вип. 16. С. 183–194. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mnf%5F2014%5F16%5F22%2Epdf.

References

1. Osetrova, O.O. (2016). *Perspektyvy rozvytku social'noji roboty v sučasnyx realijax Ukrainy [Prospects for the development of social work in contemporary realities of Ukraine]*. Retrieved from: <http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/confdocs/2016/9.pdf>

2. Tjuptja, L.T., & Ivanova, I.B. (2008). *Social'na robota: teorija i praktyka [Social work: theory and practice]*. 574 p. Retrieved from: https://library.udpu.edu.ua/library_files/426234.pdf

3. Curkan, T.H. (2014). *Orhanizacija pedahohičnoji prosvity bat'kiv v umovax sučasnoji školy [Organization of pedagogical education of parents in modern school]*. Vol. 16. P. 183-194. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mnf%5F2014%5F16%5F22%2Epdf.

Kotyrla Tamara. Social and Pedagogical Support Parents and Families in Preschool Education.

Summary.

The article deals with this type of social activity as social work, which aims to perform a number of extremely important tasks, among which the main ones are improving the social well-being of a person. The principles of pedagogical education of parents are covered. Emphasis is placed on the issues that most concern parents and family members in family upbringing, namely, difficulties in behavior, communication, the child's readiness for school, her education, hyperactivity, and neuroses.

In the article the author pays special attention to the factors influencing the upbringing of the younger generation: employment of parents, financial status of the family, living conditions, age and education of parents, their outlook, general and pedagogical culture, lack of relevant pedagogical knowledge in a considerable amount of pedagogical knowledge. family members, the inability (and even unwillingness) of some parents to know their child.

The levels of readiness of parents, family members to receive non-formal pedagogical education (low, medium and high) through analysis of interviews and questionnaires were highlighted and characterized. The information about seminars for parents and family members at the preschool education institution No. 398 in Kyiv and forms of interaction with parents and family members – individual, group and mass – used by the pedagogical team and the director in social and pedagogical work are covered.

The author emphasizes the importance of promoting the organization of pedagogical education and education of parents and family members for the importance of their role in the upbringing of children.

Keywords: social and pedagogical work; parents; family members; children; family upbringing; pedagogical education of parents; institution of preschool education.

Котырло Т.В. Социально-педагогическая поддержка родителей и семей в учреждении дошкольного образования.

Аннотация.

В статье рассмотрен такой вид общественной деятельности, как социальная работа, призванная выполнять ряд важнейших задач, среди которых основной является улучшение социального самочувствия человека. Раскрыты принципы педагогического просвещения родителей. Выделены и охарактеризованы уровни готовности родителей, членов семей для получения неформального педагогического

образования (низкий, средний и высокий) путем анализа проведенных бесед и анкетирования. Освещена информация о проведенных семинарах для родителей и членов семей в заведении дошкольного образования № 398 г. Киева и форм взаимодействия с родителями и членами семей (индивидуальных, групповых и массовых), используемых педагогическим коллективом и директором в социально-педагогической работе.

Ключевые слова: социально-педагогическая поддержка; родители; члены семей; дети; семейное воспитание; педагогическое просвещение родителей; учреждение дошкольного образования.

Стаття надійшла до редколегії 22 листопада 2019 року